

škola základ života

jaroslav žák

škola základ života

dramatizace — hana burešová
režie — janka ryšánek schmiedtová
výprava — markéta sládečková
hudební nastudování —
norbert lichý a michal sedláček
choreografie — jana ryšlavá
dramaturgie — daniela jirmanová

jindřich benetka, buřič a odbojník — lukáš melník
áda čuřil, repetent a záškolák — michal sedláček
daniel boukal, básník a estét — ondřej brett
tonda holous, fotbalový idiot — vojtěch říha
václav krhounek, šplhoun — norbert lichý
karel peterka, věčný čtenář — jakub burýšek
anda pařízková, správná žába — sarah haváčová
irma jánská, třídní kráska — pavla gajdošíková
marta nováková, tiché děvčátko — markéta matulová j.h.
kolísková, češtinářka a třídní sexy — marcela čapková
lejsal, latinář a němčinář — milan cimerák
gábrlík, matikář — miroslav kudela
cafourek, chemikář a fyzikář — dušan urban
lachoutová, suplentka — markéta haroková
suchánková, dějepisářka — kateřina krejčí
ředitel, inspektor — michal weber
školník — filip kapusta

premiéra 18. března 2016 v divadle petra bezruče

Jaroslav Žák

* Středoškolský učitel, spisovatel (prozaik, satirik, humorista, scénárista).

* Narodil se 28. listopadu 1906 v Praze.

Jeho otec, Josef Žák, byl vrchním poštovním tajemníkem. Rodiče byli dlouho nemocní, proto vychovávali Jaroslava i jeho o dva roky mladšího bratra Josefa babička a nevlastní dědeček Josef Pilát, povoláním listonoš.

* Vystudoval klasické gymnázium a poté latinu a francouzštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

* Humoristickým prózám se věnoval už na střední škole, kde psal do školních časopisů *Spěme! a Záře nad pohanstvem*. V roce 1922 začal přispívat i do Humoristických listů (pod pseudonymy Jack, Jerry nebo Jerry Jack).

* Byl dobrým sportovcem. V roce 1922 vstoupil do SK Slavia a v roce 1926, už jako vysokoškolský student, byl členem štafety, která vytvořila československý rekord v běhu na 4 x 440 yardů.

* Po dokončení studií učil krátce v Praze a ve Dvoře Králové, pak odešel na několik let na Slovensko do Liptovského Mikuláše. V letech 1936 – 1946 působil na Reálném gymnáziu v Jaroměři.

* Během působení na jaroměřském gymnáziu vznikly jeho nejslavnější satirické romány ze studentského života, beroucí si na paškál slabiny soudobého školství – *Študáci a kantoři* (časopisecky 1936, knižně 1937) a *Cesta do hlubin študákovy duše* (knižně 1938). Režisér Martin Frič podle nich natočil filmy *Škola základ života* (1938) a *Cesta do hlubin študákovy duše* (1939), Žák byl jedním z jeho scénáristů.

* Tyto knížky byly velmi oblíbené, dočkaly se mnoha vydání a byly přeloženy do cizích jazyků. Přesto se našli i jejich odpůrci. V listopadu roku 1938 prý rodiče jistého kvintána, autora velmi sprostých veršů o jedné profesorce jaroměřského gymnázia, svalovali vinu na film *Škola základ*

života. A v lednu 1941 zhodnotil školní inspektor literární tvorbu Žákovu ve Kvalifikačním popisu takto: „Literárními škváry, které vydává, podrývá ve veřejnosti, střední školy neznalé, důvěru ve školu i profesorstvo. Dopouští se tím přestupku proti §25. služ. pragmatiky (zájmy školy, výchova a vyučování).“ (zdroj: jicinsky.denik.cz)

* Jaroslav Žák byl oblíbeným pedagogem a motivoval své studenty i k literární tvorbě. V době jeho působení na jaroměřském gymnáziu vydávali studenti několik časopisů (Plavci Kokyту, Lejno, Rozběh, Doběh).

* V roce 1946 se Jaroslav Žák vrátil do Prahy a věnoval se psaní; pracoval i jako lektor a scénárista Československého státního filmu, spolupracoval s rozhlasem a novinami. Je např. spoluautorem scénáře *Cesta do hlubin študákovy duše*, je též spoluautorem scénáře *Z jedné kapsy do druhé* podle povídek Karla Čapka.

* Středoškolské prostředí nebylo jediným terčem jeho satiry. Už na začátku 30. let napsal

parodie oblíbených knížek lidového čtení – indiánek a románů z Divokého západu. Psal parodie detektivek a gangsterských románů, národních mýtů, satiry a recesistické prózy o sportu, trampingu a v neposlední řadě satiry politické. Publikoval v mnoha periodikách, vedle Humoristických listů to byl Pražský ilustrovaný zpravodaj, Svět, Rozhledy, Nová doba, Venkov, Literární noviny, Lidové noviny, České slovo, Svobodné slovo, Mladá fronta, Ahoj na sobotu a další.

* Charakteristickými rysy Žákovy literární tvorby jsou „košatý“ jazyk kombinovaný s běžným vyjadřovacím stylem, používání slangu (studentského, sportovního, trampského), groteskní nadsázka, smysl pro komiku jazykovou i situační.

* Vedle „študáckých“ satir je nejznámějším jeho dílem *Bohatýrské trilogie*, obsahující části *Budulínek a Matlafousek čili Vzpoura na parníku*, *Primátor Dittrich*, *Dobrodružství šesti trampů aneb Nové pověsti české* a *Z tajností žižkovského podsvětí*. Druhou a třetí část trilogie napsal Žák

spolu s malířem a grafikem Vlastimilem Radou, přítelem a ilustrátorem mnoha jeho knih.

* V roce 1946 tematicky navázal na „študácké“ knihy románem *Kámen mudrců*.

* Velmi významné jsou tři Žákovy politické satiry z roku 1948, kritizující politické dění a únorový převrat. Satira *Ve stínu kaktusu*, parodie válečných a poválečných poměrů v Československu, sice ještě vycházela na pokračování ve Svobodném slově, knižně však mohla být vydána až v roce 1990. Další dva romány, *Konec starých časů* a *Na úsvitě nové doby*, vyšly poprvé v 90. letech (1991 a 1993).

* V březnu roku 1948 byl Žák za politickou satiru vyloučen ze Syndikátu českých spisovatelů a měl zákaz publikovat. Pracoval pod cizími jmény jako korektor a překladatel, pod jménem Václava Wassermana vyšlo několik jeho krátkých statí. Od poloviny 50. let byl na částečný úvazek zaměstnán v Ústavu pro zdravotnickou dokumentaci, kde pořizoval anotace z odborného tisku.

* V roce 1958 směl opět publikovat, bohužel jen nakrátko. Napsal pohádku *Kouzelné rukavice* (1958) a humoristický příběh o svých gymnaziálních studiích a atletických začátcích *Dobrý borec Antonín* (1959).

* Zemřel náhle a předčasně 29. srpna 1960 na srdeční infarkt.

Škola základ života

„Přírodopisná studie“, jak Jaroslav Žák označil svůj humoristický román Študáci a kantoři, který napsal během svého učitelského působení na Reálném gymnáziu v Jaroměři, vycházela nejprve v roce 1936 v beletristické příloze Českého slova a v Lidových novinách. O rok později se dočkala i vydání knižního. Brzy poté ji sám Žák zdramatizoval pro pražské divadlo D38, kde byla poprvé uvedena pod názvem Škola základ života 31. srpna 1938 v režii E. F. Buriana. Zajímavostí je, že autorem výpravy byl jaromeřský rodák, scénograf Miroslav Kouřil. Inscenace byla velice úspěšná a Žákovi studáci se brzy objevili i na filmovém plátně, a to konkrétně 11. listopadu 1938, kdy měl premiéru film režiséra Martina Friče Škola základ života; autorem scénáře byl Václav Wasserman.

V roce 1938 vyšel knižně další román Jaroslava Žáka, Cesta do hlubin študákovy duše a znovu se dočkal filmového zpracování. Tentokrát se na scénáři filmu podílel i sám Žák (spolu s Martinem Fričem a Janem Kaplanem), režisérem byl opět Martin Frič a premiéra se konala 31. října 1939. Obě komedie byly velmi úspěšné a dnes patří k nejznámějším a nejoblíbenějším českým „pamětnickým“ filmům.

Jevištní adaptace režisérky Hany Burešové vychází z knižní předlohy i obou Fričových filmů. Hana Burešová ji poprvé nastudovala v Divadle Mladá Boleslav (premiéra 14. června 1991), posléze v pražském Divadle Labyrint (19. května 1994) a následně byla přenesena do Divadla v Dlouhé (obnovená premiéra 30. listopadu 1996).

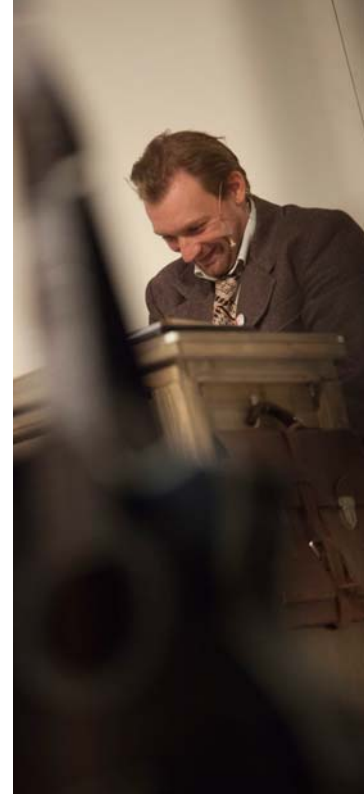
Nejprve musíme vysvětliti, proč onen nerovný boj, při němž se dospělý, vyvinutý muž vrhá nesportovně na slabé dítě, zove se eufemisticky zkoušení.

Termín je dosti přiléhavý. Zkoušení je oboustranné. Profesor zkouší, jak by žáka potopil, užívaje k tomu svých bohatých zkušeností, a rovněž zkoušený zkouší, jak by uklouzl zkoušejícímu, a mnoho zkusí, než je vyzkoušen.

Čtenář, sledující pozorně naše vědecké statě, seznámil se již poněkud se zkoušením takřikajíc informačním, kdy docent, hopsaje po třídě, ukazuje na žáky prstem a „řuká“ tu i onde, zkoumaje slabiny nepřítelovy. S blížící se konferencí roste odvaha a bojovnost kantora, jeho nájezdy se stávají častějšími a zhusta podniká i trestné expedice k zadním lavicím, což nelibě nesou staří repetentští kovbojové, kteří si v klidném zadním pásmu vyřizují svou soukromou korespondenci. To vše svědčí neklamně, že se blíží finálový zápas.

Muž za katedrou takticky vyčkává teplých jarních dnů, kdy mládež, podléhajíc volání divočiny, tráví celé odpoledne na hřišti. Jakmile tato příznivá doba nadejde, vykope pedagog válečnou sekeru a uloží tučné „opáčko“.

(z knihy Jaroslava Žáka Študáci a kantoři)

15.3.

Doc. MUDr. Jiří Kovář, CSc. vzpomíná na svého gymnaziálního profesora Jaroslava Žáka

Ve svém diskusním vystoupení na jaroměřské konferenci jsem se snažil vyjádřit, v čem se lišil profesor Žák při výkladu latinských textů od ostatních profesorů latiny, kteří mě učili v následujících letech. Zatímco oni především trvali na dokonale provedeném překladu latinských autorů, on po přečtení několika odstavců spisu Gaia Iulia Caesara Commentarii de bello Gallico (Zápisky o válce galské) si sedl mezi nás na lavici a seznamoval nás s římskými reáliemi, jak se žilo římským lidem, jak to asi cítili vojáci, kteří byli se svými legiemi třeba po dobu 20 let i mnohem déle daleko mimo území Říma, jak byli oblečeni, jaké zbraně a štíty nosili, jaké byly jejich hodnosti, jak se chovali k podmaněným národům apod. Caesar bojoval úspěšně s Galy, kteří byli velmi stateční. Vedl je jejich náčelník

Vercingetorix, který Caesara porazil na hlavu v bitvě u Georgovie. Caesar mu porážku později oplatil, zajal ho a vedl ho potom jako zajatce v řetězech ve svém triumfálním pochodu v Římě. Pak ho nechal popravít. Tehdy jsem jako kvintán nechápal, proč se profesor Žák o Vercingetorixovi tak podrobně zmiňuje a dokonce se mi zdálo, jakoby chtěl slávu římského vojska trochu v našich očích oslabit. Jaroměřská konference o profesoru Žákovi mně otevřela oči, když jsem se dověděl o dalších osudech pana profesora, o kterých jsem neměl před konferencí ani tušení. Nevěděl jsem, že doba pedagogického působení profesora Žáka byla relativně krátká a pro celou společnost byla daleko důležitější jiná sféra jeho činnosti, a to činnost publicistická, ať už práce spisovatele či novináře. Ta doba německé okupace byla přece tolik podobná době Caesarova pustošení Galie, profesor Žák stál spíš na straně podmaňovaných a popravovaných Galů než na straně Říma. Římská moc a síla byly založeny na

porobě podřízených okolních národů. I insignie, standarty a prapory německých vojsk byly tolik podobné těm římským, árijským pozdravem se zdravili i římsští občané.

Slovo „fašismus“ je odvozeno od slova fascikl, což byl svazek prutů s vetknutou sekýrou nebo bez ní, kterou nesli liktoři před římskými úředníky jako odznaky úřední moci na znamení, že úředník má právo dát občana zbičovat nebo popravít. Římské impérium znamenalo svrchovanou moc vládní, civilní a vojenskou, kterou byli opatřeni nejvyšší úředníci starého Říma. Vojenské impérium na okupovaném území bylo neomezené. I triumfální pochody římských vítězných vojevůdců se nápadně podobaly svou okázalostí nacistickým shromážděním při oslavách dobytí některého území nebo významného města. To všechno profesor Žák věděl. Věděl o Římanech daleko více než my a nyní byl zřejmě sám zděšen, protože z latinských textů věděl, k jakým koncům tato germánská zvůle

povede. Lépe nám to nemohl tehdy naznačit než svou neurčitou sympatií ke Galům a jejich náčelníkovi Vercingetorixovi. Vždyť oni hájili statečně své území proti okupantům, kteří byli krutí a neměli s nikým slitování. Žákovy pozdější postoje k únoru 1948 a následujícímu období zinscenovaných politických procesů a systematickému potlačování demokratických principů to přece jasně a zřetelně ukázaly. Profesor Žák podvědomě a později i vědomě nesnášel násilí, jakékoli potlačování pravdy, pokořování lidské osobnosti a jakýkoli útlak.

Stalo se před koncem školního roku, že nás nestačil profesor Žák všechny vyzkoušet a tak nám řekl, komu dá jakou známku a ať se vyjádříme, zda s tím souhlasíme. Já jsem se přihlásil, že bych chtěl lepší známku než tu navrhovanou a na otázku: jakou známku byste chtěl, jsem odpověděl, že jedničku. Argumentoval jsem tím, že můj otec, který studoval rovněž reálné gymnázium za Rakouska-Uherska v Jilemnici, zná latinu velmi

dobře a moje selhání by ho velmi zarmoutilo. Pojdte tedy k tabuli, zněla odpověď profesora Žáka. Sám jsem později učil na lékařské fakultě mediky a ve zdravotnických školách budoucí zdravotní sestry po dlouhou dobu 43 let a vím tedy, že v takovýchto chvílích může do kantora vstoupit jiný duch, který musí dokázat, že pravdu má on a že se ve svém hodnocení žáka nemýlil. Podle toho někdy volí své otázky podle obtížnosti, aby dokázal své tvrzení. To jsem však v té době v mysli kvintána ještě nemohl vědět, k tomu jsem došel po mnoha letech úmorné kantořiny. Profesor Žák mě tehdy zkoušel naprosto objektivně. Námitka, že jsem ve svém věku nemohl posoudit, zda to bylo objektivní, odpadá, protože jsem si na svém vysvědčení přinesl z latiny domů jedničku. Nepamatuji, že by

se profesor Žák někdy snažil některého žáka při zkoušení zesměšnit nebo úmyslně snížit jeho sebevědomí. Všem nám vykal, nikdy se nesnažil získat naše sympatie nějakým podbízením se.

Na pana profesora Žáka vzpomínám s určitou nostalgií, byl jsem tehdy mladý, nezkušený a žil jsem v nebezpečné době, profesor Žák se snažil nám mladým tu krkolomnou cestu ke vzdělání usnadnit. Když Žák hodnotí po letech svého učitele, posuzuje především, zda jeho učitel nezdral své ideály. O panu profesorovi Žákovi mohu směle prohlásit: jsem hrdý na to, že byl mým učitelem.

(in: Almanach ke konferenci o Jaroslavu Žákovi, Gymnázium a SOŠ v Jaroměři, září 2010)

Jaroslav Žák: Novoroční zdravice lidu studujícímu. Parafraze epilogu komedie Škola základ života, uveřejněno ve Svobodném slově 1. ledna 1948

Novoroční zdravice lidu studujícímu, studovánímu a studovanému, jakožto odvěť na četné gratulace, projevy sympatií a jiné příjemné vzkazy, přání a felicitace, zároveň pak jako dovětek ke hře „Škola základ života“ po deseti letech, ve verši připomínajícím matně alexandrin, s použitím význačných jevů naší epochy, zdvořile a přátelsky Jaroslav Žák

Zda znáš tu šťastnou zem, co Sudety ji vroubí,
kde Západ s Východem se utěšeně snoubí,
zemský ráj to na pohled, zem, mléka, strdí, medu,

spojenci dali ji k obědu lidojedu –
hle, jaká proměna, říš pominula zčerstva,
leč kde byl jara květ, teď kvetou ministerstva,
kde chodil národ lev a mával pochodní,
tam tloustnou sekčové a správci národní,
tam tráva neroste, kde germánské byly bandy,
leč zato rostou tam následky propagandy,
co Žižka palcátem, to demagog dnes hubou,
na frontě národní se čtyři strany rubou
a slavně slavíme teď slávu slavných Slávů,
juž táhne brigáda, kde děvče žalo trávu,
kde oral Vitoušek a sedlák sekal žito,
tam bitva o zrno dnes zuří, o koryto,
švec visel u Lysý, teď vyřizuje spisy,
na buku pro změnu zas inteligent visí,
čest práci řečněním řečníci vzdávaj v potu,
trub jásá fanfára, že vyrobili botu,
do dvou let bude zas med, mléko, ba i strdí
a hin se hukáže, že samochvála ... voní,

paďouří potření jsou hněvem revoluce,
hle, pádí mstitelé a každý s kufrem v ruce,
už barbar barví zem armějců pod kopyty
a národ husitů se hrne smejit boty
a paďour zrodil se zas nový v nové pýše,
on má pás na bříše a hvězdu na kožiše,
ze sklepa lezou ven podzemní pracovníci,
na hrudí medaile a máslo pod čepicí,
duch nový zavanul, u žlabu nový nával,
Čech junák vždycky byl, když do nosu si dával,
dřív slavík růži pěl, máj tonul v lásky květech,
teď státní básníci baští na banketech,
buď bytů nadbytek, je budování v proudu,
již staví na národ pan budovatel boudu,
chaloupku bez došků, kde tesař nechal díru
a státní satiru zabalte do papíru,
pořádá stavitel lov lasem na zedníka
a státní foť se stal z Šuhaje loupežníka,
z filmu teď úřad je, moc hlav a žádnou patu,
ztratil se demokrat v zástupech byrokratů,

Alena s Roháčem jsou v září Parohů,
lidový umělec tahá lid za nohu,
podupej, bratře, kýč, teď kumšt se dělat bude,
sukýnku červenou ti státní rozhlas hude
na západ, na východ, na sever nebo k jihu,
lid tápe otráven a topí trudy v lihu,
jen národ studentský je vesel, čil a svěží,
ač čtyři partaje ho lapaj do otěží,
leč český studentík, zocelen šesti léty
nic nedá na fráze a nedá na trumpety,
přežije poplachy a propagační strachy,
vždyť přežil Goebbelse a Moravcovy tlachy,
študáka nezdolá atom ni hloupost lidská,
ba ani výchova, byť byla politická.

*(in: Almanach ke konferenci o Jaroslavu Žákovi,
Gymnázium a SOŠ v Jaroměři, září 2010)*

inspice **Michal Weber** / nápověda **Miroslav Kudela** / rekvizity **Marie Křehlíková**
garderoba **Renata Pytlíková** / vlásenky **Michaela Kadlecová** / světla **Michal Černý**
zvuk **Pavel Johančík** / šéf výroby **Petr Gavenda** / jevištní mistr **Filip Kapusta**
technika **Pavel Kresta, Martin Plichta, Filip Bajger**

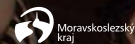
program vydala divadelní společnost Petra Bezruče, s.r.o., ke čtvrté premiéře sezóny 2015–2016
textová část programu **Daniela Jirmanová** / fotografie **Petr Hrubeš, Lukáš Horký**
grafický návrh plakátu a programu **Lukáš Horký** / výtiskl pressterminal, s.r.o., Praha

divadlo Petra Bezruče provozuje divadelní společnost Petra Bezruče
ředitel **Jiří Krejčí** / umělecký šéf **Janka Ryšánek Schmiedtová** / manažer **Tomáš Suchánek**
dramaturg **Daniela Jirmanová** / tajemnice uměleckého provozu **Alena Punčochářová**
propagace a PR **Michaela Kubicová**

autorská práva zastupuje Dilia, divadelní, literární a audiovizuální agentura, krátkého 1,190 00, Praha 9
divadlo je provozováno za finanční podpory statutárního města Ostravy a Moravskoslezského kraje

rodokapsy do inscenace věnovalo nakladatelství MOBA, www.mobaknihy.cz

OSTRAVA!!!

dpb

DIVADLO
PETRA
REZRUČE